

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЧЕКАВСЬКА ЯНА ОЛЕГІВНА

УДК 349.6

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ
СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Спеціальність 12.00.06 – земельне право; аграрне
право; екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
КРАСНОВА Марія Василівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, завідувач
кафедри екологічного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент,
ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права імені академіка
Василя Зіновійовича Янчука;

кандидат юридичних наук, доцент,
ЗУЄВ Віталій Анатолійович,
Університет митної справи та фінансів,
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін.

Захист відбудеться «26» травня 2016 року о «12» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.52 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «26» квітня 2016 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.Г. Ковальчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з проблем розвитку суспільства на сучасному етапі є протиріччя між зростаючими потребами людей і обмеженими можливостями природних ресурсів, що створює відповідну екологічну загрозу існування всього живого. Тому останні десятиліття характеризуються нагальною потребою проведення комплексних екологічних та природоохоронних заходів, спрямованих на докорінне поліпшення екологічної ситуації, в тому числі, й в Україні.

Вагомим заходом у цій сфері є вдосконалення системи екологічного управління, яке Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 року (далі – Стратегія), затвердженими Законом України від 21 грудня 2010 року, визначено одним із принципів національної екологічної політики. Водночас існуюча система екологічного управління цим документом охарактеризована як одна з першопричин екологічних проблем в державі.

Вдосконалення системи екологічного управління можливе за рахунок реалізації однієї із цілей, визначених Стратегією, зокрема, інтеграції екологічної політики (ціль 4) шляхом: впровадження систем екологічного управління (менеджменту); підготовки державних цільових програм з екологізації окремих галузей виробництва; запровадження системи стимулів для суб'єктів господарювання, які впроваджують такі системи та застосовують сертифікацію виробництва; створення умов для впровадження екологічно орієнтованих технологій у галузі сільського господарства; розроблення стимулів і заохочень впровадження систем екологічного управління у військових формуваннях, у галузі туризму та рекреації та інше.

Такі політико-правові засади створюють надзвичайно актуальні передумови для здійснення наукового аналізу наявності належного правового механізму впровадження систем екологічного менеджменту як інноваційної форми екологічного управління, а також для дослідження шляхів оптимізації забезпечення балансу економічних та екологічних інтересів при здійсненні господарської діяльності суб'єктами екологічного менеджменту. Актуальність цього дослідження полягає також у відсутності в Україні комплексних досліджень питань правових засад впровадження в Україні систем екологічного менеджменту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до державної бюджетної науково-дослідної роботи за темою «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти», яке проводиться на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (номер теми 11 БФ042-01, номер державної реєстрації 01016U006631).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є поглиблення теорії екологічного права теоретико-правовими знаннями про основи правового регулювання впровадження в Україні систем екологічного менеджменту, формулювання поняття, юридичних ознак, видів екологічного менеджменту та його систем, узагальнення існуючого стану науково-теоретичних розробок із цих питань і чинного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у цій галузі, аналіз правового механізму впровадження систем екологічного менеджменту та

його елементів, формулювання на його основі пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері функціонування систем екологічного менеджменту.

Досягнення мети дисертаційного дослідження зумовило постановку таких завдань:

- вивчити й проаналізувати загальнотеоретичну та спеціально-юридичну літературу про підходи до поняття впровадження систем екологічного менеджменту;
- дослідити генезу правового регулювання відносин впровадження екологічного менеджменту та його систем;
- розкрити характерні юридичні ознаки поняття, види та форми екологічного менеджменту та його систем;
- проаналізувати сучасний стан правового регулювання функціонування систем екологічного менеджменту;
- дослідити й охарактеризувати основні складові механізму правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту, такі як організаційно-правові форми систем екологічного менеджменту та функції екологічного менеджменту;
- розкрити особливості правового стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту;
- запропонувати шляхи вдосконалення національного законодавства з питань правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що складаються в галузі регулювання впровадження систем екологічного менеджменту в Україні.

Предметом дослідження виступають положення еколого-правової доктрини щодо правових засад впровадження в Україні систем екологічного менеджменту, наукові дослідження та положення інших галузевих наук, національні, міжнародні та європейські нормативно-правові акти, інші нормативні документи, що містять положення, покликані врегулювати здійснення об'єктового екологічного управління в Україні, а також практика їх застосування.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження використані загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання. Так, історичний метод пізнання правових явищ сприяв аналізу процесу становлення й розвитку правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту в Україні та світі. Формально-логічний та логіко-семантичний методи використано для проведення аналізу поняття та юридичних ознак екологічного менеджменту, понятійно-категоріального апарату у сфері впровадження його систем. Застосування структурно-функціонального методу дало змогу виокремити особливості складу правовідносин з екологічного менеджменту. Діалектичний метод використано для пізнання загальних закономірностей розвитку й нормативно-правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту. Порівняльно-правовий метод покладено в основу аналізу національного, міжнародного, європейського законодавства, яке містить правові засади впровадження систем екологічного менеджменту. За допомогою комплексного методу та методу системного аналізу сформовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України,

сформульовано наукові визначення та положення дисертаційного дослідження, що виносяться на захист.

Науково-теоретичну базу дослідження склали праці вітчизняних вчених-правознавців України та інших країн, а саме: В.І. Андрейцева, С.О. Балашенка, Г.І. Балюк, В.М. Бевзенка, А.Г. Бобкової, М.М. Бринчука, Л.О. Бондаря, В.Л. Бредіхіної, А.П. Гетьмана, О.К. Голіченкова, Т.В. Григор'євої, О.І. Єфімової, А.І. Жмотова, В.А. Зуєва, О.С. Колбасова, В.В. Костицького, М.В. Краснової, Н.Р. Малишевої, Р.С. Мельника, А.М. Мірошніченка, О.А. Ніжніченко, В.В. Носіка, Н.М. Оніщенко, О.Ю. Піддубного, В.В. Петрова, Е.В. Позняк, В.К. Попова, Т.О. Рахнянської, А.К. Соколової, М.К. Черкашиної, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги та інших.

При дослідженні питань управління та менеджменту, з огляду на комплексність такого дослідження, використані роботи науковців з теорії управління, менеджменту, екологічних, економічних, соціальних, філологічних та інших наук, зокрема: В.О. Аніщенко, Г.В. Белова, Г.О. Білявського, О.І. Вишницької, Т.П. Галушкіної, Б.М. Данилишина, В.І. Карабана, Н.В. Кучкової, О.А. Лук'янихіної, В.О. Лук'янихіна, Г.Л. Монастирського, Т.С. Мринської, В.М. Навроцького, С.В. Рудницького, Ю.М. Саталкіна, Л.Б. Тіунової, О.І. Шапоренко, В.Я. Шевчука та інших.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших комплексних досліджень правових засад та особливостей впровадження систем екологічного менеджменту в Україні. Наукова новизна дисертації конкретизується в наступних науково-теоретичних положеннях, висновках і пропозиціях.

Уперше:

1. Здійснено аналіз наукових концепцій екологічного управління, більшість яких зводяться до розгляду питань реалізації екологічної функції державних, самоврядних та громадських інституцій, натомість лише концепція корпоративного екологічного управління дозволяє говорити про екологічний менеджмент як про соціально-правову категорію об'єктного рівня. Доведено, що в сучасних дослідженнях питань впровадження систем екологічного менеджменту виокремлюються три основні напрями: соціальний, економічний та правовий.

2. Обґрунтовано, що впровадження систем екологічного менеджменту – це діяльність заінтересованих осіб, включаючи науковців, уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських інституцій, суб'єктів господарювання, яка спрямована на реалізацію теоретичних та практичних здобутків сучасної науки в цілому, положень чинного законодавства та екологічного права, зокрема, про екологічний менеджмент і його системи з метою отримання позитивного результату у галузі раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

3. Досліджено генезу формування законодавства про впровадження систем екологічного менеджменту, яке пройшло два етапи розвитку, у межах першого з яких переважали заходи державного адміністрування екологічних правовідносин, а в межах другого мають місце заходи щодо підвищення ролі суб'єктів господарювання у здійсненні об'єктного екологічного управління шляхом розробки та запровадження систем такого управління. Встановлено, що в розвинених країнах

світу, зважаючи на важливість таких систем, на зміну заходам адміністративного примусу, приходять заходи стимулювання та заохочення до суб'єктів, що впроваджують системи екологічного управління, що й бажано запозичити для української правової системи.

4. Окреслено юридичні ознаки екологічного менеджменту: 1) екологічний менеджмент – це один з принципів екологічної політики, закріплений в законодавстві; 2) екологічний менеджмент – це відповідна система правових норм; 3) екологічний менеджмент – це відповідний тип екологічних правовідносин; 4) екологічний менеджмент – це правова форма та система екологічного управління конкретним господарюючим об'єктом; 5) екологічний менеджмент – це система основних екологічних напрямів діяльності (функцій) суб'єкта господарювання.

5. Наведено визначення екологічного менеджменту як інноваційної форми екологічного управління, втіленої в системі правових норм у складі комплексного міжгалузевого інституту екологічного управління, які спрямовані на регулювання суспільних відносин із здійснення організаційних повноважень суб'єктами екологічного менеджменту щодо впровадження відповідних систем, шляхом створення спеціальних органів, підрозділів, служб, відділів, управлінь, спеціальних посадових чи службових осіб у їх структурах, діяльність яких спрямована на реалізацію національної, регіональної, місцевої екологічної політики та екологічної політики підприємства, установи, організації шляхом здійснення ними функцій управління у галузі раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки.

6. Доведено, що екологічний менеджмент знаходить своє практичне застосування у вигляді спеціальних систем управління – систем екологічного менеджменту, які пропонується розглядати як сукупність організаційної структури, відповідних ресурсів та методів, що спеціально впроваджуються на підприємстві, в установі чи організації для здійснення та актуалізації внутрішньо господарської екологічної політики з метою попередження, зниження або усунення негативного впливу їх діяльності на навколишнє природне середовище, забезпечення раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

7. Здійснено наукову класифікацію систем екологічного менеджменту за різними критеріями: залежно від сфери впровадження; залежно від виду використання та охорони природних ресурсів; залежно від виду здійснюваної екологічно небезпечної діяльності; в залежності від внутрішньої організації суб'єкта господарювання, що зумовлює існування відповідних форм екологічного менеджменту.

8. Здійснено аналіз сучасного законодавства, спрямованого на регулювання діяльності систем екологічного менеджменту та обґрунтовано висновок про комплексний характер правових норм, які формують окремий підінститут екологічного менеджменту в межах міжгалузевого інституту екологічного управління в системі екологічного права України.

Удосконалено:

1. Положення про те, що механізм впровадження систем екологічного менеджменту формується за рахунок сукупності таких елементів як: створення

організаційно-правових форм його впровадження; реалізація основних напрямів діяльності таких організаційних форм, тобто, функцій екологічного управління суб'єктів господарювання; закріплення та реалізація правових стимулів для впровадження таких систем.

2. Обґрунтування, що організаційно-правова форма системи екологічного менеджменту – це юридично закріплена форма організації здійснення екологічної діяльності суб'єктом внутрішньо господарських відносин – екологічний відділ, управління, служба, лабораторія, уповноважена особа тощо.

3. Наукові підходи до визначення функцій екологічного менеджменту як основних напрямків організаційної діяльності суб'єктів господарювання у сфері забезпечення ефективного використання природних ресурсів, реалізації заходів з охорони навколишнього природного середовища, гарантування екологічної безпеки, з метою дотримання вимог екологічного законодавства, попередження екологічних правопорушень.

Набули подальшого розвитку:

1. Положення про те, що функції екологічного менеджменту можуть бути загальними та спеціальними. Правові засади загальних функцій екологічного менеджменту визначені статтею 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а правові засади спеціальних функцій екологічного менеджменту – Національним стандартом ДСТУ 14004:2006, та які складають екологічне планування, зовнішнє та внутрішнє екологічне інформування, організацію виробничого та операційного екологічного контролю, проведення первинного екологічного моніторингу, здійснення екологічного аудиту та інше.

2. Обґрунтування, що в системі екологічного стимулювання відповідна роль має відводитись заходам стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту, до яких можна віднести: а) податкові пільги та інші фінансові механізми впровадження систем екологічного менеджменту; б) заходи заохочення до впровадження систем екологічного менеджменту; в) заходи стимулювання за впровадження систем екологічного менеджменту; г) заходи відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства щодо впровадження систем екологічного менеджменту.

Сформульовано пропозиції щодо змін та доповнень до чинного законодавства з метою удосконалення існуючого механізму впровадження систем екологічного менеджменту, зокрема, до Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи», а також запропоновано прийняти на рівні Кабінету Міністрів України Типове положення «Про обов'язкову систему екологічного менеджменту».

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання: в подальших наукових дослідженнях щодо правових засад та особливостей впровадження в Україні систем екологічного менеджменту; при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів; при викладанні навчальних дисциплін «Екологічне право України», «Актуальні проблеми екологічного права», «Право екологічної безпеки», «Міжнародне

екологічне право», «Екологічне право Європейського Союзу», а також спецкурсів еколого-правового спрямування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх для вдосконалення чинного екологічного й іншого законодавства України.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, обговорювались і були схвалені на засіданні кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Основні положення дисертації були апробовані у виступах з науковими повідомленнями та доповідями на: міжнародній науково-практичній конференції студентів, магістрів, аспірантів, докторантів та молодих вчених «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 30 березня 2012 р.); науково-практичному Круглому столі «Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права» (м. Київ, 19 жовтня 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сім'я в контексті демографічних та гендерних проблем сучасного суспільства» (м. Мінськ, 31 травня – 1 червня 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, магістрів, аспірантів, докторантів та молодих вчених «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 24 квітня 2013 р.); науково-практичному Круглому столі «Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні» (м. Київ, 28 березня 2014 р.); Всеукраїнському науково-практичному Круглому столі «Проблеми інтеграції та диференціації в екологічному праві» (м. Дніпропетровськ, 25 вересня 2014 р.); міжнародній конференції «Права та свободи людини та громадянина: механізм їх реалізації та захисту різними галузями права» (м. Братислава, 19-20 вересня 2014 р.); Круглому столі «Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (м. Харків, 5 грудня 2014 р.); міжнародній науковій конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 14-15 листопада 2014 р.); V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 10-20 листопада 2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення в 13 опублікованих автором працях за темою дисертації, з яких 3 статті у фахових виданнях України, 2 статті в іноземних наукових періодичних виданнях та тези 8 доповідей на наукових конференціях.

Структура і обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків і списку використаних джерел з 295 позицій. Загальний обсяг дослідження становить 207 сторінок, із них основного тексту 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його зв'язок із науковими програмами й планами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, науково-теоретичну і методологічну базу, сформульовано результати дослідження, які характеризуються науковою новизною та виносяться на захист, наведено відомості про апробацію, публікації за темою, структуру й обсяг роботи.

Перший розділ «Теоретико-правові аспекти впровадження систем екологічного менеджменту» складається з чотирьох підрозділів.

Так, у підрозділі 1.1 *«Наукові підходи до поняття впровадження систем екологічного менеджменту в правовій літературі»* аналізуються науково-теоретичні підходи до понять «впровадження» та «впровадження систем екологічного менеджменту» в правовій літературі, досліджується семантичне співвідношення понять «екологічне управління» та «екологічний менеджмент» з їх англійськими відповідниками, які використовувались у зарубіжній літературі у різний період.

Доведено, що виникнення проблем якості довкілля спричинило формування у 80-их роках ХХ століття низки концепцій в галузі організації екологічного управління, серед яких найактуальнішою на сьогодні є концепція корпоративного екологічного управління, в межах якої зародились процеси формування екологічного менеджменту, та які зазнали свого подальшого розвитку у формі впровадження відповідних систем у різних сферах суспільного життя. З'ясовано, що в сучасній науковій, у тому числі, юридичній літературі, питання впровадження систем екологічного менеджменту розглядаються дуже обмежено. Еколого-правова наука таких питань торкається досить побічно. Найбільш широкі дослідження питань щодо систем екологічного менеджменту здійснюються, переважно, в межах економічних, соціальних наук, наук про управління, менеджменту, теорії систем тощо.

У підрозділі 1.2 *«Гене́за правового регулювання екологічного менеджменту та його систем»* проаналізовано формування та розвиток законодавства, спрямованого на організацію екологічного менеджменту, формування та впровадження його систем.

Дослідження генези правового регулювання екологічного менеджменту та функціонування його систем дозволило за допомогою історичного методу пізнання виокремити 2 етапи. Так, перший етап, який визначений від найдавніших часів до моменту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, характеризується появою перших правових норм, які регулювали відносини з організації використання окремих видів природних ресурсів, встановлювали відповідальність за незаконне полювання, рибальство тощо та покладали повноваження на окремих посадовців чи службовців застосовувати заходи організаційного характеру до користувачів природних об'єктів та заходи державного впливу на винних осіб. У зв'язку з розвитком промисловості, особливо з виникненням ризиків значного техногенного впливу на довкілля, у межах правового регулювання права власності на природні ресурси формується так зване «санітарне

право», яким закладаються основи сучасного природоохоронного права, а також сучасні види екологічного управління (управління лісами, землями, водами тощо) та його форм (державне, самоврядне) та напрями (функції) такого управління. На початку ХХ століття міжнародною спільнотою усвідомлюється потреба захисту навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів заходами адміністрування. На теренах Радянського Союзу таке проявилось у положеннях законодавства, в якому передбачалося функціонування як спеціально-уповноважених органів державної влади в галузі управління охороною навколишнього природного середовища, так і органів виробничого управління в особі спеціальних підрозділів чи окремих посадових осіб. Натомість у Європі та Сполучених Штатах Америки починають в цей час виникати різноманітні організації, діяльність яких спрямовується на підвищення ролі самих забруднювачів у захисті довкілля.

Другий етап, який пропонується визначити з моменту проголошення незалежності України по теперішній час, характеризується документальним закріпленням принципу сталого розвитку та в межах якого починається розробка стандартів у галузі екології, зокрема, в сфері екологічного менеджменту, що й спричинило зміну у тенденціях методів екологічного управління шляхом підвищення ролі суб'єктів господарювання у його здійсненні. В цей час розробляються та запроваджуються правові засади систем екологічного менеджменту, а розвинені країни світу, усвідомлюючи важливість таких систем, продовжують застосовувати заходи стимулювання та заохочення до суб'єктів господарювання замість заходів адміністративного примусу.

У підрозділі 1.3 «Юридичні ознаки, поняття, види та форми екологічного менеджменту і його систем» здійснено аналіз наукових підходів до визначення правової природи та сутності екологічного менеджменту, окреслено його юридичні ознаки. Так, для характеристики екологічного менеджменту як правової форми та системи екологічного управління проведено співвідношення таких понять як «управління охороною навколишнього природного середовища», «екологічне управління», «екологічний менеджмент», «виробниче екологічне управління», «об'єктне екологічне управління» та доведено можливість їх паралельного вживання. З'ясовано, що в сучасному законодавстві відсутній єдиний підхід щодо поняття екологічного управління, причому нерідко, навіть у межах одного закону, вживаються декілька різних термінів, а тому запропоновано запровадження єдиного для законодавства терміну – «екологічне управління» як такого, що найбільш повно окреслює правовідносини управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

У межах аналізу екологічного менеджменту як типу екологічних правовідносин визначено суб'єктів, об'єкт таких відносин та їх зміст. Суб'єктами вказаних правовідносин на загальному рівні визначено органи державної влади, місцевого самоврядування. Спеціальними суб'єктами визнано підприємства, установи, організації або їх структурні підрозділи. Об'єктами правовідносин з екологічного менеджменту запропоновано вважати працівників таких підприємств,

установ або організацій, які, реалізуючи свою трудову функцію, здійснюють вплив на навколишнє природне середовище, змінюють його якісні та кількісні показники. Зміст правовідносин складають права та обов'язки (повноваження) їх учасників, які визначені у чинному законодавстві. Доведено, що на практиці екологічний менеджмент реалізується у формі відповідних систем, які впроваджуються суб'єктами господарювання у свою внутрішньо-господарську повсякденну діяльність з метою забезпечення охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Системи екологічного менеджменту в свою чергу належать до систем відкритого типу, які постійно взаємодіють з зовнішнім середовищем, є соціальними системами, тобто управління здійснюється людьми по відношенню до людей.

Для характеристики екологічного менеджменту як системи основних напрямів екологічної діяльності (функцій) суб'єкта господарювання проаналізовано ряд функцій як органів державного управління (загальні функції), так і функцій власне екологічного менеджменту (спеціальні функції). Зокрема, встановлено що, загальні функції екологічного менеджменту значною мірою впливають на доцільність та необхідність впровадження систем екологічного менеджменту на конкретному виробничому об'єкті, особливо при забезпеченні державними органами дозвільної системи в сфері довкілля, обліку об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища, екологічної експертизи та оцінки впливу запланованої діяльності на стан довкілля, стандартизації і нормування в зазначеній сфері тощо. Натомість спеціальні функції екологічного менеджменту, особливості, що визначені Національним стандартом України ДСТУ 14004:2006, дозволяють здійснювати належне екологічне планування, зовнішнє та внутрішнє екологічне інформування, організувати виробничий та операційний екологічний контроль, проводити первинний екологічний моніторинг, здійснювати екологічний аудит та страхування, що значною мірою забезпечує виконання суб'єктом господарювання обов'язків у галузі екології та посилює його імідж.

Обґрунтовано, що екологічний менеджмент може розглядатись і як принцип екологічної політики різного рівня – державної, регіональної, місцевої, екологічної політики підприємства. Встановлено, що екологічна політика підприємства формується суб'єктом господарювання самостійно та окреслює його цілі і завдання в сфері екології.

В роботі здійснено класифікацію існуючих систем екологічного менеджменту за видами та формами, що дозволило виокремити: 1) системи екологічного менеджменту в сфері використання, охорони та відтворення природних ресурсів, зокрема: системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом; системи менеджменту у сфері ведення лісового господарства, лісовпорядкування; система менеджменту щодо здійснення меліоративних заходів; система менеджменту щодо ведення мисливського, рибного господарства та аквакультури; система менеджменту щодо утримання та розведення диких тварин у неволі та напіввільному стані; система менеджменту щодо збереження біологічного різноманіття; система менеджменту щодо використання та охорони надр, в залежності від виду надрокористування; система менеджменту щодо охорони

атмосферного повітря, в залежності від характеру небезпечного впливу на нього; 2) системи екологічного менеджменту територій природо-заповідного фонду та інших комплексних об'єктів, зокрема, об'єктів та територій природо-заповідного фонду, водно-болотних угідь міжнародного значення як середовища існування водоплавних птахів, курортів, рекреаційних зон та інших лікувально-оздоровчих територій, інших природних комплексів та об'єктів; 3) системи екологічного менеджменту суб'єктів екологічно небезпечної діяльності, які запропоновано класифікувати відповідно до Переліку видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затвердженого постановою Кабінет Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 808.

Обґрунтовано, що системи екологічного менеджменту, в залежності від внутрішньої організації суб'єкта господарювання, можуть існувати у таких формах: 1) без створення відособленого підрозділу, однак з покладанням відповідних повноважень на: а) екологічного менеджера, б) директора, в) головного інженера, г) інженера-еколога, д) іншу особу; 2) зі створенням відособленого підрозділу у формі екологічного управління, екологічної служби (відділу, цеху, ділянки) тощо; 3) передачі повноважень екологічного менеджменту раніше створеному відособленому підрозділу, наприклад, у формі лабораторії чи вимірjuвального центру з розширенням повноважень й на сферу управління, а не лише збору та аналізу показників діяльності підприємства.

У підрозділі 1.4 «Сучасний стан правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту за законодавством України» досліджується одна з юридичних ознак екологічного менеджменту – це система правових норм, спрямованих на регулювання правовідносин із їх впровадження.

В роботі увесь загал таких правових норм запропоновано вважати підінститутом міжгалузевго інституту екологічного управління в системі екологічного права. Здійснено класифікацію таких норм: 1) норми-принципи, які закладають основи функціонування систем екологічного менеджменту; 2) норми, які визначають загальні засади екологічного управління та екологічного менеджменту в його системі; 3) норми, які окреслюють правові засади, особливості формування систем екологічного менеджменту в окремих сферах екологічного права та їх організаційно-правові форми; 4) норми, які закріплюють стимули та заохочення до суб'єктів господарювання, які впроваджують системи екологічного менеджменту. У межах перших 3 груп правових норм запропоновано їх диференціацію за сферами правового регулювання екологічного права: а) у сфері використання, охорони та відтворення природних ресурсів; б) у сфері організації, охорони, ефективного використання об'єктів та територій природно-заповідного фонду, інших комплексних об'єктів; в) у сфері забезпечення екологічної безпеки.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що необхідність закріплення правових основ розробки та впровадження систем екологічного менеджменту передбачено у документах програмного та концептуального характеру, проте, в сучасному законодавстві такі основи не знайшли свого закріплення у формі конкретних правових норм. Доведено, що правові засади впровадження систем екологічного менеджменту передбачені у чинному законодавстві лише у формі

основних прав та обов'язків підприємств, установ, організацій з реалізації функцій екологічного управління на об'єктному рівні, їх організаційних форм. З метою забезпечення ефективного та швидкого впровадження систем екологічного менеджменту запропоновано внести зміни та доповнення до чинного законодавства шляхом легалізації офіційного статусу та повноважень суб'єктів господарювання як суб'єктів екологічного менеджменту.

Другий розділ **«Механізм впровадження систем екологічного менеджменту за законодавством України»** складають 3 підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Правові засади впровадження організаційно-правових форм систем екологічного менеджменту»* досліджено організаційно-правові форми впровадження систем екологічного менеджменту, які запропоновано розглядати як юридично закріпленої форми організації здійснення екологічної діяльності суб'єктом внутрішньогосподарських відносин – екологічного відділу, управління, служби, лабораторії тощо.

Впровадження систем екологічного менеджменту у сфері використання, охорони та відтворення природних ресурсів розглянуто на прикладі інтегрованих систем управління водними ресурсами за басейновим принципом, та встановлено, що в структурі басейнового управління зазвичай діють: 1) структурні підрозділи, що відповідають за експлуатацію водогосподарських систем; 2) структурні підрозділи, що відповідають за раціональне використання, відтворення та охорону вод; 3) структурні підрозділи, що здійснюють міжнародне співробітництво (залежно від територіального розташування об'єкту управління); 4) спеціальні лабораторії моніторингу вод та ґрунтів; 5) допоміжні структурні підрозділи, що забезпечують функціонування усієї системи екологічного менеджменту (відділ економіки, юридичний відділ, бухгалтерія та ін.); 6) консультативно-дорадчі органи, зокрема, Басейнова рада тощо. Запропоновано для управління окремими природними ресурсами, зокрема, лісами, впроваджувати у складі обласних управлінь лісового та мисливського господарства системи екологічного менеджменту шляхом створення відособленої екологічної служби, на яку покласти повноваження з охорони, захисту та відтворення лісів, збереження біологічного різноманіття, здійснення моніторингу та обліку лісів, лісорозведення та лісовідновлення, внутрішнього аудиту, планування тощо.

В роботі доведено, що сучасне законодавство містить усі передумови для впровадження систем екологічного менеджменту для управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду. Система екологічного менеджменту у межах підприємства, установи, організації, що здійснює управління територією чи об'єктом природно-заповідного фонду може впроваджуватися у формі окремо створеного підрозділу, а в межах спеціальної адміністрації – шляхом покладання додаткових повноважень на Службу державної охорони такого об'єкту чи території, а правові засади впровадження систем екологічного менеджменту можуть визначатись Проектом організації території відповідного об'єкта.

Встановлено, що впровадження систем екологічного менеджменту найбільш необхідне у сфері забезпечення екологічної безпеки. Це обумовлено законодавчо закріпленим обов'язком суб'єктів господарювання дотримуватись вимог

екологічного законодавства з метою недопущення їх порушень та виникнення екологічної шкоди. У цій сфері впровадження систем екологічного менеджменту може здійснюватися у декілька етапів: 1) формування екологічної політики підприємства; 2) створення системи екологічного менеджменту; 3) перевірка та аналіз діяльності такої системи з боку керівництва; 4) постійне поліпшення роботи системи екологічного менеджменту.

У підрозділі 2.2 «Правове регулювання функцій екологічного менеджменту» досліджуються основні напрями діяльності суб'єктів господарювання у сфері організації охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Встановлено, що на практику функціонування систем екологічного менеджменту певною мірою впливає відсутність усталеного підходу до розуміння функцій екологічного менеджменту. Аналіз законодавства та наукової літератури свідчить про прагнення науковців ототожнити поняття «функції екологічного менеджменту» та «функції екологічного управління». Однак функції екологічного менеджменту мають більш глибоку природу, оскільки покликані врегулювати діяльність конкретних суб'єктів на об'єктному рівні, особливо у тих сферах господарювання, які є екологічно небезпечними. Такі функції деталізують напрями діяльності, передбачені як засади екологічного управління, та зорієнтовані на подолання специфічних проблем екологічного характеру на рівні окремих підприємств, установ, організацій чи їх структурних підрозділів.

У роботі досліджено практику здійснення окремих функцій екологічного менеджменту. Встановлено, що найбільш застосовуваними на сьогоднішній день є організація екологічного страхування, екологічного аудиту, первинний екологічний моніторинг та ін. Натомість потребують відповідного удосконалення такі функції, як екологічне планування – в частині закріплення обов'язку суб'єктів господарювання здійснювати ідентифікацію можливих екологічних аспектів діяльності та оцінку їх впливу на довкілля, а також зовнішнє екологічне інформування, зокрема, в частині підвищення ролі екологічного маркування і екологічної реклами «зелених» технологій, що використовуються в діяльності підприємства.

У підрозділі 2.3 «Правові засади стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту» досліджуються основні підходи до визначення правової природи заходів стимулювання та заохочення, регламентація їх застосування при впровадженні систем екологічного менеджменту суб'єктами господарювання за чинним законодавством.

Встановлено, що впровадження систем екологічного менеджменту здійснюється з ініціативи суб'єкта господарювання добровільно, а тому ефективність екологічного менеджменту залежить безпосередньо від усвідомлення керівництвом підприємства, установи, організації важливості такого кроку та наявності визначеної законодавцем системи стимулів. Саме тому державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі шляхом впровадження систем

екологічного менеджменту, в Стратегії визначено одним із принципів національної екологічної політики.

Обґрунтовано, що хоча законодавчо держава закріплює за собою обов'язок всіляко підтримувати суб'єктів господарювання, які вживають заходів зі зниження шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, скорочують споживання природних ресурсів, запроваджують інноваційні технології, які сприяють ефективному використанню природних ресурсів, однак на практиці такі заходи практично не реалізуються. Саме тому в умовах розвитку сучасного суспільства дієвим механізмом заохочення до впровадження систем екологічного менеджменту повинно стати усвідомлення суб'єктами господарювання важливості підвищення конкурентоспроможності «зелених» товарів та послуг, що призведе до підвищення економічної ефективності виробництва. Функції з пропагування такої політики повинно взяти на себе Мінприроди України, який є центральним органом виконавчої влади щодо формування і реалізації екологічної політики з будь-яких питань, в тому числі й у сфері екологічного менеджменту.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, яке спрямовувалось на встановлення правових засад впровадження в Україні систем екологічного менеджменту, а також на вдосконалення законодавства в цій галузі, дало змогу сформулювати ряд висновків і пропозицій. Основними з них є такі.

1. За результатами вивчення й аналізу загальнотеоретичної, спеціально-юридичної літератури й нормативно-правових актів України про підходи до поняття впровадження систем екологічного менеджменту з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної екологічної науки дослідження питань впровадження систем екологічного менеджменту здійснюються у трьох основних напрямках: у соціальному, економічному та правовому. Найбільш розвиненим є економічний напрям, у межах якого окреслені мета, завдання, принципи, види та форми, поняття екологічного менеджменту та історія його становлення. Підходи до екологічного менеджменту, викладені економічними науками доцільно об'єктувати в правовий напрям, який наразі є найменш розвиненим та який характеризується відсутністю будь-яких комплексних правових досліджень питань впровадження в Україні систем екологічного менеджменту, а діюче законодавства в зазначеній сфері є недосконалим, що проявляється у відсутності правового закріплення поняття та юридичних ознак екологічного менеджменту та його систем.

2. Досліджено генезу правового регулювання екологічного менеджменту та його систем, починаючи з формування перших концепцій з організації охорони природи до розробки міжнародних стандартів впровадження систем екологічного менеджменту суб'єктами господарювання; визначено основні етапи становлення і розвитку законодавства у вказаній сфері; проаналізовано закономірності переходу від одного етапу до іншого.

3. На основі аналізу наукових та законодавчих підходів до визначення поняття екологічного менеджменту та його систем розкрито характерні юридичні ознаки

екологічного менеджменту, досліджено співвідношення словосполучень «екологічне управління», «екологічний менеджмент», «виробниче екологічне управління», «об'єктне екологічне управління», здійснено семантичний аналіз їх англomовних відповідників, та доведено можливість паралельного вживання вказаних понять. Також запропоновано визначення систем екологічного менеджменту та здійснено їх класифікацію за видами та формами.

4. Проаналізовано сучасний стан правового регулювання функціонування систем екологічного менеджменту, встановлено, що хоча правові засади впровадження систем екологічного менеджменту містяться у програмних та концептуальних нормативно-правових актах, сучасне законодавство не містить конкретних правових норм у вказаній сфері, а лише закріплює основні права та обов'язки підприємств, установ, організацій з реалізації функцій екологічного управління на об'єктному рівні, їх організаційні форми, що зумовлює необхідність внесення змін та доповнень до чинного законодавства щодо закріплення статусу та повноважень суб'єктів господарювання як суб'єктів екологічного менеджменту.

5. Досліджено і охарактеризовано такі основні складові механізму правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту як організаційно-правові форми систем екологічного менеджменту та функції екологічного менеджменту. Встановлено, що правові засади організаційно-правових форм впровадження систем екологічного менеджменту визначаються спеціальними нормативно-правовими актами та положеннями національних стандартів серії ДСТУ ISO 14000. Запропоновано класифікацію функцій екологічного менеджменту на загальні – визначені Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», та спеціальні – визначені відповідно до положень Національних стандартів серії ДСТУ ISO 14000.

6. Розкрито особливості правового стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту та запропоновано серед заходів такого стимулювання виокремити: податкові пільги та інші фінансові механізми впровадження систем екологічного менеджменту; заходи заохочення до впровадження систем екологічного менеджменту; заходи стимулювання за впровадження систем екологічного менеджменту; заходи відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства щодо впровадження систем екологічного менеджменту.

7. Запропоновано шляхи вдосконалення національного законодавства з питань правового регулювання впровадження систем екологічного менеджменту. Зокрема, з метою удосконалення існуючого механізму впровадження систем екологічного менеджменту, сформульовано зміни та доповнення до: а) Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а саме, обґрунтовано доцільність внесення зміни до статті 16, щодо закріплення правових засад впровадження систем екологічного менеджменту та включення статті 21-1 «Повноваження суб'єктів господарювання щодо впровадження систем екологічного менеджменту»; б) Закону України «Про охорону атмосферного повітря», шляхом включення до статті 10 вимоги щодо обов'язковості створення системи екологічного менеджменту у складі суб'єкта, який здійснює або планує здійснювати викиди в атмосферне повітря; в) Закону України «Про відходи», доповнивши статтю 15 п. «т» з аналогічними

вимогами щодо обов'язкового створення та впровадження системи екологічного менеджменту в межах структури суб'єкта поводження з відходами. Запропоновано прийняти на рівні Кабінету Міністрів України Типове положення «Про обов'язкову систему екологічного менеджменту».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Фаловська Я.О. Загальні підходи до поняття та юридичної природи екологічного менеджменту / Я. О. Фаловська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. – 2012. – № 92. – С. 76–79.
2. Чекавська Я.О. Теоретико-правові підходи до функцій екологічного менеджменту / Я. О. Чекавська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Право. Том 2. – 2014. – №1. – С. 34–41.
3. Чекавская Я.О. Основы правового регулирования экологического менеджмента: сравнительно-правовое исследование / Я.О. Чекавская // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2014. – № 3(7). – С. 170–175.
4. Чекавська Я. Впровадження систем інтегрованого екологічного управління за басейновим принципом: нормативно-правові засади / Yana Chekavska // Evropský politický a právní diskurz. – 2014. – Svazek 1. – 6.vydání. – S. 646–657.
5. Чекавська Я.О. Місце екологічного менеджменту в системі екологічного управління України: теоретико-правові аспекти [Електронний ресурс] / Я.О. Чекавська // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/05/chekavska_15.pdf

Тези доповідей і повідомлень:

1. Чекавська Я.О. Наукові підходи до поняття систем екологічного менеджменту / Я.О. Чекавська // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права [Електронний ресурс] : Збірник наукових праць Круглого столу (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г.І. Балюк, М.В. Краснової, А.М. Мірошніченка, В.В. Носіка. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://law.univ.kiev.ua/images/stories/Lit/kaf-zemel/2012-round-table.pdf>
2. Чекавська Я.О. Перспективы внедрения систем экологического менеджмента в контексте концепции устойчивого развития / Я. О. Чекавская // Материалы Международной научно-практической конференции «Семья в контексте демографических и гендерных проблем современного общества», г. Минск, Белорусский государственный университет, 31 мая-1 июня 2013 г. – 2013. – С. 310–315.
3. Чекавська Я. Реалізація правових засад екологічного менеджменту при здійсненні екологічного управління органами місцевого самоврядування / Я. Чекавська // Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні: Матеріали науково-практичного Круглого столу 28 березня

2014 р., Київ / ред. кол. М.В. Краснова [та ін.]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: Кондратьєв А.В., 2014. – С. 75–78.

4. Чекавська Я.О. Інтеграція та диференціація: їх роль у вдосконаленні сучасної системи екологічного управління за законодавством України / Я.О. Чекавська // Проблеми інтеграції та диференціації в екологічному праві: матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу, 25 верес. 2014 р., м. Дніпропетровськ / ред. кол.: В.І. Андрейцев [та ін.]; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т; Євраз. асоц. правничих шкіл і правників. – Д: НГУ, 2014. – С. 202–209.

5. Чекавська Я.О. Системи екологічного менеджменту локального типу як елемент механізму гарантування права на безпечне навколишнє середовище / Я.О. Чекавська // Zbornik prispievkov z Medzinárodnej vedeckej konferencie «Práva a slobody človeka a občana: mechanismus ich implementácie a ochrany rôznych oblastiach práva», 19-20 septembra 2014 r., Bratislava. – 2014. – С. 164–167.

6. Чекавська Я.О. Екологічне управління в предметі екологічного права / Я.О. Чекавська // Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: матеріали «круглого столу» (м. Харків, 5 грудня 2014 року) / за заг. ред. А.П. Гетьмана; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Х., 2014. – С. 273–276.

7. Чекавська Я.О. Правові засади впровадження систем екологічного менеджменту для управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду / Я.О. Чекавська // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 14-15 листопада 2014 року): [у 3-х част.]. – Частина третя. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2014. – С. 111–113.

8. Чекавська Я.О. Правові засади впровадження систем екологічного менеджменту як інструменту сталого розвитку держави / Я.О. Чекавська // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку», м. Ірпінь, 10-20 листопада 2015 р. – Ірпінь: НУДПСУ, 2015. – С. 156–159.

АНОТАЦІЯ

Чекавська Я.О. Правові засади впровадження в Україні систем екологічного менеджменту. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06. – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2016.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню правових засад впровадження систем екологічного менеджменту в Україні. У роботі визначено місце екологічного менеджменту та функціонування його систем в системі сучасного екологічного права. Проаналізовано теоретико-правові дослідження в галузі організації екологічного управління та екологічного менеджменту, а також

законодавчі підходи до визначення досліджуваної правової категорії. Визначено поняття й особливості механізму впровадження систем екологічного менеджменту, а також його складових частин: організаційно правових форм впровадження відповідних систем, функцій екологічного менеджменту та правових засад стимулювання та заохочення, що застосовуються до суб'єктів господарювання за впровадження систем екологічного менеджменту.

На підставі проведеного дослідження розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства щодо впровадження систем екологічного менеджменту, а також запропоновано теоретичні висновки, які можуть бути використані для подальшого розвитку вітчизняного екологічного права.

Ключові слова: екологічне управління, екологічний менеджмент, впровадження систем екологічного менеджменту, екологічна політика підприємства, функції екологічного менеджменту.

АННОТАЦІЯ

Чекавская Я.О. Правовые основы внедрения в Украине систем экологического менеджмента. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06. – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правовых основ внедрения систем экологического менеджмента в Украине. В работе определено место правового регулирования экологического менеджмента и его систем в системе современного экологического права. Проанализированы теоретико-правовые исследования в области организации экологического управления и экологического менеджмента, а также подход законодателя к определению исследуемой правовой категории. Определены понятие и особенности механизма внедрения систем экологического менеджмента, а также его составных частей: организационно-правовых форм внедрения таких систем, функций экологического менеджмента и правовых основ стимулирования субъектов хозяйственной деятельности за внедрение систем экологического менеджмента.

На основании анализа норм национального и европейского законодательства, а также существующих научно-теоретических подходов к определению экологического менеджмента и его систем раскрыты основные юридические характеристики экологического менеджмента, исследовано соотношение таких понятий, как «экологическое управление», «экологический менеджмент», «производственное экологическое управление», «объектное экологическое управление», осуществлен семантический анализ их англоязычных вариантов, в результате чего обоснована возможность параллельного употребления всех вышеперечисленных терминов. Также, дано авторское определение экологического менеджмента и его систем, предложено классификацию систем экологического менеджмента по типам и формам.

Определено, что несмотря на то, что правовые основы внедрения систем экологического менеджмента закреплены в программных и концептуальных нормативно-правовых актах, современное законодательство не содержит конкретных правовых норм, а лишь определяет основные права и обязанности предприятий, учреждений, организаций касательно реализации основных функций экологического управления на объектном уровне, а также их организационно-правовые формы.

На основании проведенного исследования разработаны предложения по совершенствованию действующего законодательства в сфере регулирования внедрения систем экологического менеджмента, а также предложены теоретические выводы, которые могут быть использованы для дальнейшего развития науки отечественного экологического права.

Ключевые слова: экологическое управление, экологический менеджмент, внедрение систем экологического менеджмента, экологическая политика предприятия, функции экологического менеджмента.

ANNOTATION

Chekavska Ya. O. Legal Basis of Environmental Management Systems Implementation in Ukraine. – The manuscript.

The dissertation for obtaining the academic degree of candidate of legal sciences with a specialization 12.00.06 – Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resources Law – Kyiv National Taras Shevchenko University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2016.

The dissertation deals with the integrated research of the legal basis of environmental management systems implementation in Ukraine. In this research, the place of legal regulation of environmental management and its systems functioning in the system of modern environmental law is determined. The author conducts the legal-theoretic research in the field of organization of environmental administration and environmental management, as well as investigates the legislative approaches to the definition of the examined legal category. The concept and distinctions of the legal regulation mechanism of environmental management systems implementation are determined, along with its composition: organizational-legal forms of implementation; the functions of environmental management; the system of legal motivations for business entities for environmental management systems implementation.

In virtue of executed research, the suggestions on the current legislation improving in the sphere of environmental management systems implementation are developed, and the theoretical conclusions that could be used for further development of national environmental law are proposed.

Key words: environmental administration, environmental management, environmental management systems implementation, environmental policy, the functions of environmental management.